

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Kalba kaip upė

Kovo 2 d. „Kultūroje“ Vincentas Uždavinys uždavė skaitytojams tokį klausimą: ar svetimybės nugalės mūsų gražiąją kalbą, ar mūsų kalba jas įveiks? Nuomonių gali būti ir už, ir prieš – aš visgi būčiau linkusi palaikyti antrąją. Kalbos galia ir gyvybė priklauso ne nuo uždarumo ar užsidarymo į savotišką getą, o nuo sugebėjimo ne tik atsispirti svetimoms kalbos formoms, bet ir jas įsisavinti, prisitaikyti. Galbūt tik taip ir įmanoma atsispirti tam, kas vadinama globalaus pasaulio iššūkiu kiekvienai kalbai.

Rūpestingasis Vincentas siūlė eiti per Vilnių su anglų kalbos žodynu. Na, tiesą pasakius, aš to žodyno neimčiau. Manęs negąsdina angliški kavinių ir parduotuvių užrašai. Tai ne intervencija prieš lietuvių kalbą, o galbūt tiesiog lietuviško verslo mada, o gal ir strategija – taip pateikti save pasauliui. Negi uždrausi pasipuikuoti? Galbūt tai ir noras išsivaduoti iš provincialumo komplekso, tik neaišku, ar šiuo atveju į jį tik labiau neįklimpstama. Man kur kas keistesni (ir savaip juokingi) pavadinimai, kurie lyg ir lietuviški, bet nieko nereiskia. Štai netoli mano namų yra kepyklėlė „Elviolė“. Kas yra „alveolė“, žinau. O kas yra elviolė? Mįslingas darinys. Gal tai sudurtiniai kepyklėlės savininkų vardų ar pavardžių skiemenys? Tokių pavadinimų, liudijančių savininkų pretenzingumą, dar vis pasitaiko. Gal jie ir nieko, bet baisiai jau bespalviai ir bekvapiai. Visai kas kita, kai išvysti kokią „Mamos kepyklėlę“ ar „Kmyną feją“.

Neretai juokingos ir dirbtinai kalbą gryninančių žmonių pastangos. Jiems niekada nederėtų pamiršti, kad kalba nėra vienalytė – yra bendrinė kalba, yra tarmės, yra kanceliarinė, mokslinė, šnekamoji, literatūrinė kalba, pagaliau – žargonas ir slengas. Sprausti kalbą į dirbtinės tvarkos rėmus – ne kas kita, kaip ją sterilizuoti ir siaurinti jos galimybes. Jeigu kam nors nepatinka seniai kalbos norma virtę tarptautiniai žodžiai ir terminai, kilę iš lotynų kalbos (tokie kaip „lokacija“, kurią vienas žmogus įvardijo kaip anglų kalbos skolinį ir, sakyčiau, buvo teisus, nes anglai tikrai pasiskolino jį iš lotynų kalbos, kaip ir daugelį kitų), tai tegu ir nevartoja. Juk niekas neverčia. Bet raskite mokslininką, pavyzdžiui, filologą, kuris apsieitų be šių žodžių. Kita vertus, kai žmogus, kuris moko kitus taisyklingos kalbos, pats vartoja tokias konstrukcijas kaip „santvarkos rėmuose“, „laiko bėgyje“ ar „išmiera“, tai nelabai ir norisi iš jo mokytis. Juk minėtos konstrukcijos – tikros kalbos šiukšlės, vertalai iš rusų kalbos, taip kadaise šnekėdavo tarybiniai pusinteligenciai ir partiečiai.

Bet tiek to. Jeigu kalba gyva, jos taip paprastai į Prokrusto lovą neįgrūsi. Ji kaip gaivalinga upė. Nušniokš per akmenis, ir kaip tu ją sustabdysi?.. Ir kas gi stabdo upę?.. Juk ir Maironis kadaise rašė: „Nesustabdysi upės bėgimo / Norint sau eitį ji pamažu“... Maironis buvo poetas ir juto, ką gali kalba.

Kiekvienai kalbai svarbus gyvas ryšys su jos šaknimis. Todėl tokios įdomios ir svarbios mūsų kalbai yra tarmės, šnektos, kurios dėl globalizacijos pamažu nyksta, ir tai, deja, neišvengiamas procesas. Tačiau jos jau suformavo tam tikrą kalbos ir kultūros pagrindą. Svarbus kalbos ryšys su gyvenimu, jo aktualijomis, iššūkiais – juk kalba nėra tokia, kaip prieš gerą pusšimtį metų, ji pakito, ji nuolat po truputį kinta. XXI amžiaus žmogus nebegali šnekėti XX a. pradžios kalba, nes kalba atliepia pasikeitusį pasaulį. Jeigu mes norėtume gyventi vienokiame ar kitokiame, betgi jau praėjusiame kalbos amžiuje, tai tik pakenktume sau, valstybei ir kultūrai. Kam to reikia? Ar moderni lietuvių kalba šiandien negali išreikšti intelektualinio proto iššūkių, apibrėžti filosofinių problemų, sukurti nuostabių grožinės literatūros pasaulių? Galiu tvirtai pasakyti – mūsų kalba tai gali. O kad kai kuriems žmonėms neišeina, tai negi dabar dėl to kalbą kaltinsi.

Renata Šerelytė

Minija

* * *

Kai nukris, kai sudegs visos žvaigždės,
Kai neliks atminty nė vienos,
Kas tylės, kas raudos ir dainuos
Ištuštėjusių miestų griuvėsius?

Tuoį sutems. Uždarykit duris.
Kyla vėjas ir renkasi akmenys.
Nežiūrėk! Nežiūrėk... Akys
Nepažįstamo keisto žvėries.

Niekas mūsų dabar nepridengs
Ir naujais vardais nepakrikštys.
Prijaukintos laukinės vaivorykštės –
Tik šešėliai ant juodo vandens.

Onė Baliukonė

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Kalba kaip upė • 2-as psl. A. Idzelis. Dr. T. Remeikio moksliniai darbai ir veikla • 3-as psl. R. Kašuba. Mušant į varčius į sovietinio melo vartus • 4-as psl. Stasys Goštautas. M. Vorobjovo monografija • 5-as psl. R. Kriaučiūnas. Paliko ženklą, kad žmogumi buvęs / „Tikėjimas ir laisvė“ • 6-as psl. G. Milerytė. „Sietynas“ – pasaulio lietuvių archyvų žinynas • 7-as psl. L. Peleckis-Kaktavičius. Bernardas Brazdžionis • 8-as psl. Kultūros kronika/A. Balašaitis. Žemaičių krikšto jubiliejus

Kitame numeryje:

Kviečia restauruotas Pakruojo dvaras • Naujų knygų apžvalga • Kalbininkai ir poezija

Dr. Tomo Remeikio moksliniai darbai ir veikla

Augustinas Idzelis

Ši sekmadienį noriu pažvelgti į dr. Tomo Remeikio mokslinę veiklą iš asmeninio taško ir iš savo kartos perspektyvos. Atsukime laikrodį 50 metų atgal – grįžkime į 1963 metus. Pažvelkime į pasaulį, kuris buvo kitoks, į pasaulį, kuris jau tapo mūsų gyvenimo ir istorinės atminties dalimi.

Tais metais 28 metų jaunuolis Tomas Remeikis University of Illinois Urbana gavo daktaro laipsnį politinių mokslų srityje. Disertacijos tema – „Communist Party of Lithuania: Historical and Political Study“. Tais laikais bet kokia mokslinė studija apie okupuotą Lietuvą buvo naujiena. Gauti lietuviškos medžiagos moksliniam darbui buvo ypatingai sunku. Dr. Remeikio disertacija buvo novatoriškas mokslinis darbas, kurį studentai ir mokslininkai cituoja net ir dabar. Štai vienas pavyzdys. Karen Sutton savo knygoje „The Massacre of the Jews of Lithuania“, kuri pasirodė Izraelyje 2008 metais, cituoja dr. Remeikio disertaciją šešis kartus. Visos citatos yra apie tų laikų Lietuvos komunistų partijos veiklą.

Tais pačiais 1963 metais, aš, 20-metis istorijos studentas, pradėjau paskutiniuosius mokslo metus Western Reserve University, Cleveland, Ohio. Lietuvių studentų karta, kuriai priklausė dr. Remeikis, buvo mums, jaunesniems studentams, tam tikras pavyzdys. Dr. Remeikio karta buvo amerikietiško gyvenimo dalis, turėjo pasitikėjimo savimi, net tam tikrą pranašumo jausmą prieš vietinę amerikietišką studentiją. O tą pranašumą jai suteikė jos lietuviškumas, vaikystė ir jaunystė karo metais Europoje, gyvenimo patirtis DP stovyklose.

Jaunesniems studentams dr. Remeikio kartos veikla lietuviškame gyvenime buvo žiburys. Prieš 50–60 metų Lietuvių studentų sąjunga (LSS) buvo savo veiklos viršūnėje. Kasmet per Padėkos šventės atostogas LSS rengdavo suvažiavimus, kurie pritraukdavo šimtus studentų. Ateitininkai, santariečiai, skautai ir kiti varžėsi dėl vietų centro valdybose. LSS leido savo žurnalą „Studentų gairės“, kurio redaktoriumi 1959–1961 metais buvo dr. Remeikis.

Apgynęs daktarą, dr. Remeikis tęsė akademinį darbą kaip profesorius, mokslininkas ir redaktorius. 1963 metais pradėjo dėstyti politinius mokslus St. Joseph College, Hammond, Indiana. Čia jis tapo profesoriumi emeritu.

Tais pačiais metais dr. Remeikis pradėjo redaguoti žurnalą „Lituanus“. Tas pareigas jis užėmė iki 1968 metų. Amerikos istorijoje šis laikotarpis buvo ypač dramatiškas ir reikšmingas. Buvo nužudytas JAV prezidentas John Kennedy. Kulminacijos tašką pasiekė judėjimas už civilines teises. Vietname vyko karas, o universitetuose ir kolegijose – demonstracijos prieš karą. Dr. Remeikio redaguotas mokslinis žurnalas, einantis anglų kalba, šiuo sudėtingu Amerikai laikotarpiu išlaikė gyvą ir aktualų lietuvišką klausimą.

Dr. Remeikio moksliniai straipsniai pasirodė ne tik „Lituanus“, bet ir kituose moksliniuose žurnaluose bei knygose. Jo disertacijos tezės ir išvados atskiru straipsniu 1965 metais buvo išspausdintos dr. Vytauto Vardžio knygoje „Lithuania Under the Soviets: Portrait of a Nation, 1940–65“.

1968 metais University of Maryland įvyko pirma Baltistikos studijų konferencija. Jos metu įsteigta nauja mokslinė organizacija – Association for the Advancement of Baltic Studies (ABBS). Steigiamajame posėdyje dalyvavo ir dr. Remeikis, jis skaitė pranešimą „Defining and Implementing Republic Interests within Centralized Soviet System: The Case of Lithuania“. Pranešime jis aiškino, kaip Lietuvos Respublikos elitas sovietinės santvarkos metu puoselėjo tautinius interesus kadru politikoje, švietime bei ekonominiame planavime ir valdyme.

Klausimas apie planavimą ir pramonės valdy-

mą sovietinėje Lietuvoje mane ypač domino. 1968 metais pirmą kartą važiauvau į okupuotą Lietuvą. Rudenį pradėjau ruošti magistro laipsnį geografijos srityje Kent State University. Mano pagrindinis profesorius buvo Sovietų Sąjungos žinovas, todėl jis patarė atkreipti dėmesį į Lietuvą. Mano magistro darbo tema buvo „Industrialization of Lithuanian SSR: A Case Study in Soviet Industrial Location Theory“. Dr. Remeikio darbai turėjo įtakos mano tyrimų temos pasirinkimui. Savo magistro darbe citavau ir dr. Remeikio straipsnius, pasirodžiusius mokslinėje literatūroje.

Dr. Remeikis buvo aktyvus Lituanistikos instituto narys. Jis – vienas iš Lituanistikos instituto suvažiavimo, 1971 m. vykusio Čikagoje, organizatorių. Tuomet skaitė pranešimą ir redagavo leidinį, kuriame buvo išspausdinti visi suvažiavimo pranešimai. Suvažiavime dalyvavo visas mūsų kūrybi-

Dr. Tomas Remeikis

Audriaus Remeikio nuotr.

nis, akademinis elitas: nuo veteranų, tokių kaip Jonas Puzinas, Vincas Maciūnas, Leonardas Dambauskas, iki jaunosios kartos atstovų – Romo Misiūno, Jono Račkausko, Juliaus Slavėno ir kt. Suvažiavime taip pat dalyvavo žymūs nelietuvių kilmės mokslininkai: Gordon B. Ford ir William R. Schmalstieg.

Dr. Remeikiui 8-asis dešimtmetis buvo ypač vaisingas. Jis daug rašė, redagavo, tapo vienu žymiausių JAV sovietologų, analizuojančių tautybių klausimą Sovietų Sąjungoje. Jo mokslinio darbo kulminacija šioje srityje buvo 1980 m. pasirodžiusi knyga „Opposition to Soviet Rule in Lithuania 1945–1980“. Pirma knygos dalis – maždaug 170 puslapių – tai teorinis ir analitinis įvadas apie lietuvių tautos pasipriešinimą sovietiniam okupantui. Antrą, didžiausią knygos dalį, sudaro 74 antisovietinio judėjimo dokumentai. Pirmas dokumentas – tai partizanų vado Jono Žemaičio 1953 metų tardymo protokolas, paskutinis – 1979 metų Baltų disidentų petičija Maskvai, reikalaujant Lietuvos, Latvijos ir Estijos nepriklausomybės atkūrimo.

Dr. Remeikis atvyko į savo knygos pristatymą Clevelande. Tada jo knygą nusipirkau ir iki šios dienos ja naudojuosi. Knygos įvade prieš 33 metus dr. Remeikis rašė: „A second problem in dealing with underground materials involves their authenticity. It

is well known that the KGB itself on occasion has created ‘underground’ organizations and ‘samizdat’ publications as a means of flushing out ‘anti-Soviet’ elements and disorientation of these individuals.“ Šie dr. Remeikio žodžiai man tapo ypač aktualūs, tyrinėjant čekisto Aleksandro Slavino dezinformacinę veiklą 1961 metų pavasarį Žemaitijoje.

8-tame dešimtmetyje JAV Lietuvių Bendruomenės prašymu dr. Remeikis sutiko redaguoti leidinį „The Violation of Human Rights in Soviet Occupied Lithuania“. Iš viso jis suredagavo aštuonis šio leidinio tomus. Pirmas pasirodė 1971 metais, paskutinis – 1981 metais. Neseniai „Drauge“ (2013 m. sausio 9 d.) Algimantas Gečys rašė: „Leidiniu buvo aprūpinamos JAV valdžios įstaigos, JAV Kongreso nariai, Jungtinių Tautų organizacijoje atstovaujamos valstybės ir universiteto bibliotekos.“ Išleisti tokį leidinį buvo didelis darbas, pavyzdžiui, reikėjo gerai į anglų kalbą išversti pagrindinio medžiagą.

Prof. Remeikis kaip JAV LB atstovas buvo IV Mokslo ir kūrybos simpoziumo, vykusio 1981 metais Čikagoje, tarybos narys bei prelegentas. Mano manymu, tai buvo pats didžiausias ir svarbiausias iš visų iki tol surengtų simpoziumų. Jo metu kilo mintis įsteigti Lituanistikos tyrimo ir studijų centrą (LTSC). Iniciatyvos ėmėsi dr. Jonas Račkauskas ir dr. Remeikis. 1985 m. gegužės 1 d. „Drauge“ paskelbtas pokalbis su organizatoriais. Tuo pačiu metu vyko diskusijos apie PLB Lituanistikos katedros steigimą. Dr. Remeikio nuomonė šiuo klausimu buvo aiški: „Pats remiu katedrą ir jai aukoju, bet manau, kad centras išvystytų galimybes platesnėms Lietuvai liečiančioms studijoms, kurių katedra nesitiki aprėpti.“

Būtinybę įkurti LTSC, anot dr. Remeikio, sąlygojo du veiksniai. Pirmiausia, pasak jo, „negalime pasitikėti universitetais ar bibliotekomis, kad jie mums svarbią medžiagą saugotų, nes jie tą darys tol, kol jų biudžete nepritrūks pinigų“. Antras veiksnys, kuris tais laikais parodė tyrimo centro būtinumą, buvo US Office of Special Investigations (OSI) veikla. Pasak dr. Remeikio: „Dabartinės OSI bylos aiškiai parodo, kokia spraga yra mūsų istorinė dokumentacija. Vokiečių okupacijos metas netyrinėtas, nėra dokumentų apie santykius tarp lietuvių pareigūnų ir vokiečių okupacinės valdžios. Užtat dabar tos bylos rašo mūsų istoriją.“ OSI veikla Amerikoje pasibaigė. Tačiau OSI dvasia ir tikslai rado naują dirvą tarp Lietuvos istorikų. Lietuvių rezistencija per pirmą sovietų okupaciją ir birželio sukilimas bei Laiškinosios vyriausybės veikla tampa kolaboravimo su naciais reiškiniu.

Dr. Remeikis, atrinkęs pačius svarbiausius savo mokslinius straipsnius, 2009 metais juos išspausdino knygoje „The Lithuanian Phoenix: Studies and Essays 1940–1990“. Knygoje tarp 13 straipsnių yra ir pranešimas apie antisovietinį pasipriešinimą Pabaltijo respublikose, kurį dr. Remeikis 1983 metais skaitė JAV Senato Užsienio reikalų komiteto posėdyje. Dr. Remeikis, būdamas politologas ir istorikas, suprato šaltinių ir dokumentacijos svarbą moksliniame darbe. Kai prieš daugelį metų, kalbėdamas su dr. Remeikiu paminėjau, kad rašau knygą apie holokaustą Lietuvoje, jo pirmas klausimas buvo: „Kokie yra tavo šaltiniai?“

Vokiečių okupacijos laikotarpis Lietuvoje ir žydų holokaustas visada buvo aktualus ir tuo pačiu itin smarkiai politizuotas klausimas. Dr. Remeikis labai pasitarnavo to laikotarpio istoriografijai. Jis atidarė duris į naują dokumentacijos lobyną. Prieš aštuonerius metus (2005) dr. Remeikis surinko ir suredagavo JAV atstovybės Stockholme pranešimus Washingtonui. Pranešimų fotokopijos paskelbtos knygoje „Lithuania under German Occupation 1941–1945: Dispatches from US Legation in Stockholm“.

JAV atstovybė per Antrąjį pasaulinį karą tapo

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

žvalgybos centru, kuriam vadovavo Amerikos diplomatas Herschel Johnson. Vokiečių okupuota Lietuva buvo jo akiratyje. Jie gaudavo informaciją iš „open sources“, t. y. iš vietinės spaudos ir vietinių radijo laidų. Tačiau svarbiausias informacijos šaltinis buvo slapti Lietuvos antinacinės rezistencijos persiųsti pranešimai ir dokumentai, kurie atkeliaudavo pas Antaną Valiukėną į Berlyną. Antanas Valiukėnas buvo neolituanas, studijavęs teisę Šveicarijoje ir dirbęs ten korespondentu. Per pirmą sovietinę okupaciją, būdamas tik 28 metų, jis atsidūrė Berlyne ir tapo asmeniniu Kazio Škirpos sekretoriumi. Vokiečių žvalgybos (SD) manė, kad Valiukėnas buvo jų sėkmingai užverbuotas agentas. Valiukėnas Berlyne turėjo tam tikrą veiklos laisvę. Tačiau jis buvo Lietuvos patriotas ir, pasinaudodamas savo ryšiais, siuntė informaciją ir dokumentus apie vokiečių okupuotą Lietuvą į Švediją. Čia jo medžiaga atsirasdavo Amerikos atstovybėje ir būdavo persiunčiama į Washingtoną.

Knygoje yra daugiau kaip 70 dokumentų iš Stockholmo. Noriu paminėti tik vieną. 1943 metais gegužės 7 d. Herschel Johnson nusiuntė klausimą į Washingtoną. Jame buvo dokumentas apie žydų padėtį ir holokausto pradžią Lietuvoje 1941 metais. Dokumentas apie žydus, anot Johnsono, buvo paruoštas nežinomo lietuvio Berlyne ar Šveicarijoje, naudojant iš Lietuvos gautą medžiagą. S. Adler-Rudel, Jewish Agency for Palestine atstovas Anglijoje, gavo dokumentą iš savo agento Šveicarijoje. Būdamas Stockholme, Adler-Rudel atidavė pranešimą Amerikos atstovybei. Šis pranešimas yra vienas iš pirmųjų dokumentų apie žydų holokaustą, kurį gavė Amerikos valdžia. Lietuvos istorikai į šį svarbų dokumentą ir į pačią dr. Remeikio knygą nekreipia dėmesio. Tai keista, nes knygą išleido Vilniaus universiteto leidykla Lietuvoje.

Valiukėnas tapo Lietuvos NKVD auka. 1945 metų birželio 9 d. speciali operatyvinė grupė iš okupuotos Lietuvos, vadovaujama pulkininko Aleksandro Slavino, atvyko į Berlyną ir Valiukėną suėmė. Po NKVD tardymo Vilniuje 1946 metais liepos 5 d. Valiukėnas mirė Sibire. Jis buvo tik vienas iš daugybės nežinomų Lietuvos herojų-kankinių. Dr. Remeikio dokumentų rinkinys tapo paminklu, įamžinusiu Valiukėno atminimą.

Prieš trejus metus „Draugas“ išspausdino dr. Remeikio straipsnį „Apmąstymai iš Palos Hills miestelio“. Straipsnis buvo dr. Remeikio atsakymas į Juozo Gailos straipsnį „Herojai, išdavikai, prisitaikėliai“ („Draugas“, 2009 m. gruodžio 5 d.). Dr. Remeikio straipsnis iš esmės buvo perspausdintas jo pranešimas, skaitytas 1987 metais Washingtone per konferenciją, kurioje buvo svarstomos Lietuvos atgimimo galimybės.

Žvelgiant iš 26 metų perspektyvos, dr. Remeikio mintys buvo toliaregiškos ir aktualios. Jo pranešimas apibendrino viso jo mokslinio darbo rezultatus sovietologijos srityje. Dr. Remeikis aiškino, kad komunistinė ideologija, sukurta Lenino, prarado savo aktualumą, mirė. Vietoj jos, dr. Remeikio teigimu, „yra likę prarasti asmeniniai ir visuomeniniai interesai, kurių neapibrėžia marksistinė komunistinė ideologija ir kurių siekimas tampa vis labiau pragmatiškas ir vis mažiau apribotas ideologinių dogmų“. Dr. Remeikis svarstė keletą galimų Lietuvos raidos variantų. Jo išvada, kuria jis baigė savo pranešimą Washingtone prieš 26 metus, buvo teisinga: „Visa, ką sakiau, daug kam gali atrodyti per daug optimistiška. Tačiau aš manau, kad tai, kas vyksta, iš istorinių ir visuomeninių mokslų perspektyvos yra dėsninga ir rodo didelį potencialą visiškam visuomenės persitvarkymui, kuris atitiktų modernias Vakarų pasaulio žmogaus vertybes.“

Tai, ką dr. Remeikis numatė, Lietuvoje įvyko praėjus ketveriems metams. Vakarų pasaulio vertybės nugalėjo deformuotos sovietinės santvarkos galvoseną. Tačiau pergalė nėra amžina. Prasideda naujos kovos etapas. Lietuvoje atsiranda intelektualų, kurie sako, kad nebuvo sovietinio genocido, kad žmonės geriau gyveno sovietiniais laikais. Tai išdava sąmoningos dezinformacijos, mūsų istorijos iškreipimo, tai rezultatas savo istorijos, jos raidos ir procesų nepažinėjimo, kuriuos dr. Remeikis stengėsi mums atskleisti per visą savo mokslinį gyvenimą.

Pranešimas skaitytas prof. Tomo Remeikio 50-ties metų mokslinės veiklos šventėje Pasaulio lietuvių centro Dailės muziejuje, Lemont, IL, 2013 m. vasario 24 d.

Nijolė Remeikienė, Tomas Remeikis ir LR prezidentas Valdas Adamkus.

Audriaus Remeikio nuotr.

Mušant įvarčius į sovietinio melo vartus

Prof. dr. Tomo Remeikio asmenybė

Romualdas Kašuba

Pamėginsiu apibūdinti plačią prof. Tomo Remeikio asmenybę iš kiek kitos perspektyvos. Tam tikslui pasirinkau sportinę analogiją. Pažinojau Tomą dar prieš mums susitinkant. Maždaug nuo 1950 metų, tačiau – tik iš didžiosios spaudos sporto skyrių ir iš Edvardo Šulaičio sporto reportažų „Drauge“. Tomas buvo išskirtinė europietiško futbolo žvaigždė. Jis žaidė Morton gimnazijos ir University of Illinois at Chicago (UIC) komandoje. UIC jį apdovanojo aukščiausiu sportiniu ženklu – „Varsity Letter“.

Kas skiria geriausius futbolo žaidėjus nuo gerų? Geriausi žaidėjai turi turėti šias ypatybes: viziją arba gebėjimą greitai numatyti visą savo ir priešininkų žaidimą, ypatingą ištvermę bei nebijoti mušti į vartus, nes dauguma žaidėjų net nenori prisiimti tokios atsakomybės. Dabar matau, kad tos savybės lydėjo Tomą per visą jo akademinį ir visuomeninį gyvenimą.

Su Tomu susipažinau Urbana apie 1956 metus, kai sugrįžau iš kariuomenės tolesnėms studijoms. Maloniai pasikalbėjome, bet kartu ir pagalvojau, kad Tomo pasirinktas futbolas ir politiniai mokslai yra įdomus derinys. Todėl buvo įdomu sekti, kur šis derinys Tomą nuves.

Jau doktorato studijų metu Tomas pradėjo rašyti politikos mokslų žurnaluose apie Lietuvos okupaciją. Manau, gal dėl to 1963 m. jis buvo pakviestas konsultantu dalyvauti tarptautiniame jaunimo kongrese Helsinkio mieste. To kongreso vadovavimą norėjo perimti sovietai. Galima trumpai pasakyti, kad sovietams tai nepavyko ir kad Tomas Remeikis ten dalyvavo.

Abu baigė doktorato studijas maždaug tuo pačiu metu. Mes išsikėlėme į Clevelandą, Ohio, o Tomas 1963 metais buvo pakviestas profesoriauti Calumet College of St. Joseph, Indiana. Galima sakyti, kad tada jis oficialiai ir pradėjo savo mokslinę karjerą.

Ir vėl draugavome, skaitydami lietuvišką spaudą, kuri daug rašė apie prof. Remeikio visuomeninę ir mokslinę veiklą. Stebėtina, kad vienas žmogus gali tiek daug atlikti. Tačiau, prisiminus anksčiau mano minėtas futbolininko savybes, to ir reikėjo tikėtis. Tomo darbai reikalavo ir vizijos politinėje/istorinėje plotmėje, ir ištvermės įvykdyti ilgalaikius projektus. Būdamas „fair play“ žaidėjas, Tomas nuosirdžiai bendradarbiavo su kitais, pristatant platiems visuomenės sluoksniams sovietų daromą žalą Lietuvai. O įvarčiais buvo prof. Remeikio dokumentuotos išvados, kurias jis energingai mušė į sovietinio melo vartus.

Tomas aiškiai mokėjo apvaldyti laiką ir su entuziazmu atlikdavo visas jam skirtas visuomenines

ir mokslines užduotis. Jis buvo tarptautiniu mastu pripažintas sovietų politikos ir okupuotos Lietuvos engimo klausimų žinovas. 1975 metais jis buvo pakviestas liudyti JAV Kongrese bei patarti kai kuriais klausimais, kai JAV ruošėsi Helsinkio akto konferencijai. Čia taip pat glaudžiai bendradarbiavo su Broniumi Nainiu.

2012 m. sausio 3 d. prof. Remeikis labai įdomiai pasikalbėjo su „Lietuvos ryto“ žurnalistu. Pagrindinė pokalbio tema buvo Lietuvos neutralumo politika 1939–1940 metais. Pokalbio metu nuskambėjo mintis, kad jei 1939 metais Lietuva būtų jėga atsėmusi Vilnių, tada sovietai būtų neturėję ką Lietuvai gražinti. Tai galėjo sujaukti Stalino ir Hitlerio planus ir iš dalies visos Europos politika galėjo būti kitokia. Vėliau kalbėdamas su prof. Remeikiu prasiačiau, kad tas mintis būtų įdomu pratęsti, matematišku būdu panaudojant įvairius optimizacijos, simuliacijos ir tikimybės metodus. Jo atsakymas buvo toks: „Būtų įdomu, bet tam reikia turėti labai stiprius ir naujus faktus.“ Toks atsakymas manęs nenustebino, nes visi prof. Remeikio moksliniai darbai yra paremti stipriais ir patikimais archyviniais duomenimis. Tai yra jo mokslinių darbų aukštos kokybės patikimumo ženklas.

Jo moksliniai darbai buvo nuolat įvertinami įvairiais būdais. Pavyzdžiui: ypatingai greitai suteiktas profesoriaus vardas; ekspertizė JAV Kongreso nariams; Vilniaus universiteto garbės daktaro laipsnis; kvietimas skaityti paskaitų; garbingas profesoriaus emerito titulas; Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos surengtas naujausios prof. Remeikio knygos apie Lietuvos diplomatią pristatymas, kartu pagerbiant patį profesorių ir jo bendradarbius; kolegų pasisakymai bei knygų ir straipsnių recenzijos. Taip pat svarbu paminėti, kad prof. Remeikis už nuopelnus Lietuvai buvo apdovanotas Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi.

Keletas žodžių apie labai turiningą ir įvairiapusę prof. Remeikio visuomeninę veiklą. Būtina paminėti, kad jis užėmė įvairias svarbias pareigas skautijoje, Pasaulio Lietuvių Bendruomenėje ir JAV Lietuvių Bendruomenėje. Jis taip pat dėstė Lituanistikos institute bei redagavo žurnalą „Lituanus“, mėnraštį „Akiračiai“ ir t. t.

Apibendrinus galima matyti, kad prof. Tomas Remeikis – didi ir vertinga asmenybė. Profesoriaus T. Remeikio atlikti darbai ir nuopelnai jo pavarde įrašė į iškilųjų lietuvių sąrašą abiejose Atlanto pusėse. Profesoriau Remeiki, mes visi Jumis didžiujamės!

Pranešimas skaitytas prof. Tomo Remeikio 50-ties metų mokslinės veiklos šventėje Pasaulio lietuvių centro Dailės muziejuje, Lemont, IL, 2013 m. vasario 24 d.

Užrašai iš Bostono

Mikalojaus Vorobjovo monografijos recenzija

Stasys Goštautas

Prieš 50 metų, kai dar mokėjau vokiškai, skaičiau Mikalojaus Vorobjovo monografiją apie Čiurlionį (*Der litauische Maler und Musiker*, Kaunas-Leipzig, Pribačis, 1938). Visą laiką pasigesdavau jos vertimo į lietuvių kalbą. Ir galiausiai, beveik po 75 metų, 2012 metais monografija buvo išversta į lietuvių kalbą (vertėja – Giedrė Sodeikienė) ir išleista „Aidų“ leidyklos, kuri garsėja įdomiais leidiniais.

Sunku suprasti, kodėl taip ilgai buvo neišleista knyga, kuri, nepaisant tam tikrų trūkumų, susijusių su laiko tėkme, yra aktuali ir šiandien. Ji – tarsi naujas veikalas, vertas čiurlionistų dėmesio.

Taip pat sunku suprasti, kodėl šio vertimo beveik nepastebėjo ir nepaminėjo spauda, nors ji buvo išleista dailininko 100-ųjų mirties metinių proga. Iš knygos redaktoriaus Petro Kimbrio gavau vieną knygos egzempliorių ir nutariau, prabėgus jau beveik metams nuo knygos išleidimo, pasidalinti savo išpūdžiais apie šią puikiai parašytą ir labai sudėtingai išverstą monografiją.

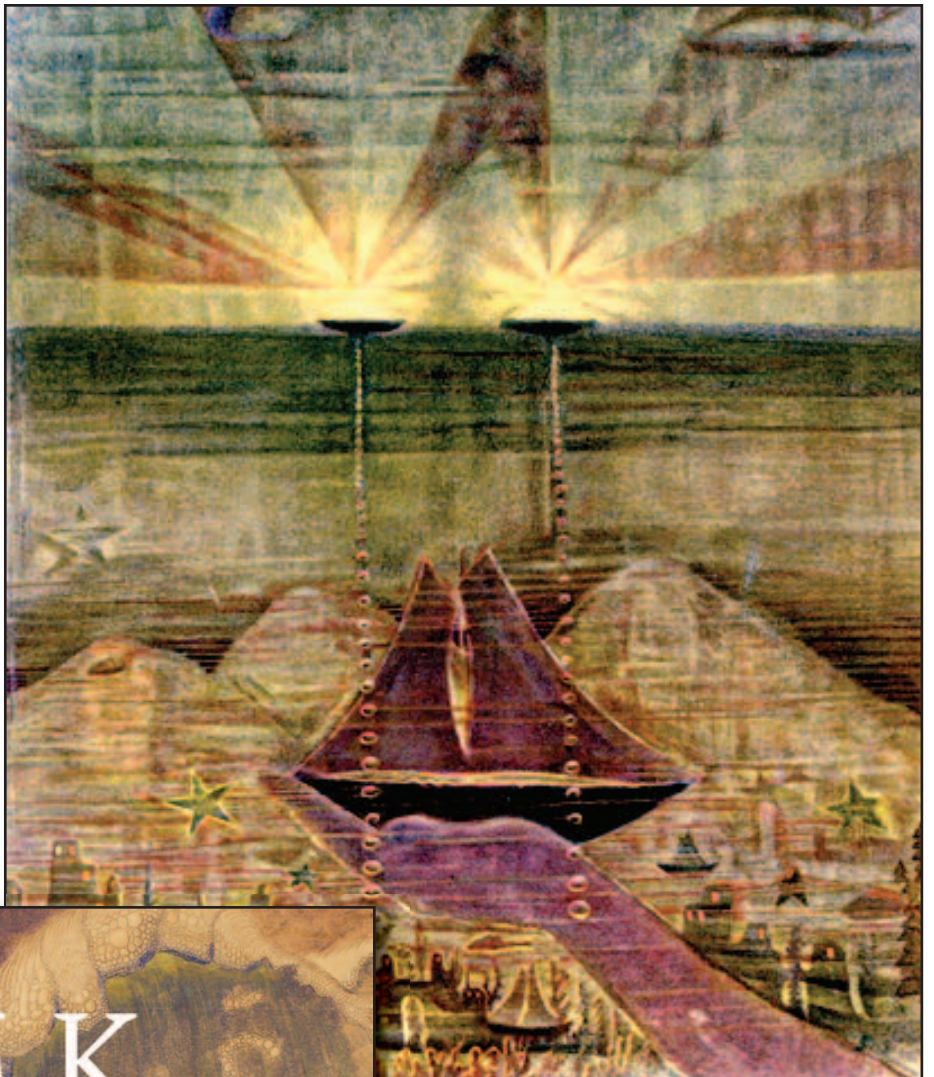
Nepaisant to, kad praėjo tiek daug metų, monografija vis dar aktuali visiems, kurie domisi Čiurlioniu ir nepakeičiama dėl savo informacijos ir paveikslų aprašymo. O paveikslų yra jau nemažai tokių sunykusių, kad tik Vorobjovo talento, jo nepaprasto žodžio galios dėka jie išliko šių dienų skaitytojams.

Tarkim, „Sonata II. Pavasario sonatos“ iliustracijos ir tekstas yra tarsi du skirtingi kūriniai. Jeigu bandyčiau lyginti tai, ką Vorobjovas rašė ir kas yra likę paveiksluose, būtų tas pats, kaip žiūrėti į du objektus. Tad gerai, kad liko nors taiklus Vorobjovo aprašymas, kuris padeda suprasti, kokia nepaprasta buvo toji „Sonata II“. Štai:

„Allegro“ dalyje staiga sukyla kovo vėjas, iš toli toli jis neša netikėtus kvapus, perskrodžia pilką žiemos orą švelniu artėjančios saulės atspindžiu, visur pažadina nuojautos kupinus dvasių balsus. Tarp žemės ir dangaus vyksta kažkas stebuklinga ir galinga: Šiaurės pavasario slėpinys prasidėjo. Lyg vargonai gaudžia aukštybėse vėjas, galingai skriedamas per sniego paklotą, po kuriuo žemė miega tamsiu žiemos miegu... ir t. t. (p. 66)

Šią sonatą retai randame spalvotuose Čiurlionio albumuose. Gal ir gerai, kad leidėjai šalia šios išverstos monografijos teksto įdėjo ir paveikslus, kad galėtume įsitikinti, kaip blogai tie paveikslai atrodė.

Daug geriau atrodo „Sonatos Nr. 5 (Jūros sonatos)“ aprašymas ir iliustracijos, nors ir čia, jeigu palygintume leidinio reprodukcijas su knyga „M.K. Čiurlionis“ (red. P. Galaunė, Kaunas, Vytauto Didžiojo kultūros muziejus, 1938 m.), kur kas išraiškingesnės yra prieš 75 metus išspausdintos detalės ir spalvos.

M.K. Čiurlionis. *Jūros sonata*

Ir nors „Jūros sonata“ yra kur kas geriau išsilaikiusi negu „Pavasario sonata“, Galaunės monografijoje lietuvių kalba yra 3 spalvotos „Jūros sonatos“ iliustracijos, ir jeigu palygintume, kas liko po 75 metų, iškart matyti, kaip laikas, drėgmė, šviesa ir kiti laiko elementai naikino Čiurlionio paveikslus. Žinoma, suversti visos kaltės laikui ir aplinkai nederėtų. Kaltas ir pats dailininkas – Čiurlionis naudojo pigius dažus ir netikusį popierių. Jis tikrai neturėjo iš ko gyventi. Bet, šiaip ar taip, faktas lieka faktu – daug darbų neišlaikė laiko išbandymų ir šiandien turime tenkintis tuo, kas liko. Palyginus „Jūros sonatos Andante“ su tuo, kas buvo išspausdinta prieš 75 metus, iškart matyti, kiek prarasta. Ir vėl taiklaus Vorobjovo aprašymo dėka galime suvokti, koks iš tiesų buvo tas darbas. Štai Vorobjovo tekstas:

„Andante“ dalyje žvilgsniui atsiveria mėlyna ir purpurinė vandenyno gelmė. Dugne koralų soduose švyti užkerėtos Atlantidos bokštų langai; nuskenė laivai snaudžia didžiulio povandeninio kalno papėdėje; didžiausią laivą laiko rūpestingai iškėlusi kažkieno ranka; kiti laivai it vaiduokliai plaukia iškeltomis burėmis per nakties dangų. Vandenyno paviršiuje supasi du laivai, juose – du į saulę panašūs švyturiai, plačios jų spindulių juostos, sukdamosi ratu, skrodžia dangų.... (p. 73)

Puikiai aprašyta „Sonata 6 (Žalčių sonata)“, ir nors reprodukcijos prastos, tekstas padeda identifikuoti tai, ką dailininkas norėjo nupiešti ir kaip jis tai nupiešė.

Knygos įvade Rasa Andriušytė-Žukienė pastebi, kad nors Vorobjovas ne vieną kartą mini neobjektyvų Čiurlionio meną, iš tiesų jis visados sukosi aplink Šopeną ir romantizmą; man tik neitin suprantamas Čiurlionio ir Vorobjovo gėrėjimasis A. Böcklino simbolizmu pakeliui į moderną (Jugenstil) ir *art nouveau*. □

Mikalojus Vorobjovas. M.K. Čiurlionis. *Lietuvių tapytojas ir muzikas*. Redaktorius Petras Kimbrys, vertimas Giedrės Sodeikienės, įvadas Rasos Andriušytės-Žukienės. Vilnius, Aidai, 2012

M.K. Čiurlionis. *Sonata III (Žalčio sonata)*.

Paliko ženklą, kad žmogumi buvęs

Romualdas Kriaučiūnas

Alfonsas Gilvydis. Nuo Kikonių iki Detroito – Trumpos gyvenimo apybraižos. Vilnius, 2012. Leidėjas nenurodytas. Kie-tais viršeliais, 200 psl.

Autobiografijos apybraižų redaktorė – Albina Venckevičienė, dizainerė – Karina Adamonienė. Knyga pradedama leidėjo žodžiu, bet taip ir lieka paslaptis, kas tas leidėjas yra. Tame vieno ilgoko paragrafo *Leidėjo žodyje* knyga pavadin-ta gyvu ir kalbančiu dokumentu ne-paprastai veiklaus, gyvybingo, Lietu-vai daug pasitarnavusio žmogaus lai-sku ateinančioms kartoms. Aiškina-ma, kad autoriaus ranka labai vaiz-džiai piešiama vienos lietuvių patrio-tų šeimos panorama. „Pačiu tikriau-siu etnokultūros aruodu atsiveria Al-fonso Gilvydžio gyvenimo gimtuose Kikonyse vaizdai, kupiškėnų papro-čiai, kaimo vaiko dvasinio brendimo paslaptys, kurios vėliau suformavo šį nepaprastai kilnų žmogų ir jį lydėjo per visą ilgą ir gruoblėtą gyvenimo kelią.”

Knyga sudaryta iš atskirų skyre-lių. Tai *Tėviškė Kikonys, Žvilgsnis iš vidaus, Aukštesnio mokslo siekimas* Vilniuje ir Maskvoje. Toliau aprašo-mas autoriaus grįžimas 1918 m. iš Ru-sijos į Lietuvą, agronomo tarnyba, Lietuvos seimas, *Lietūkis*, 1937 m. ap-silankymas JAV. Pagaliau skaitome apie pirmąją sovietų okupaciją 1940 m. birželio 15 d., karą ir vokiečių oku-paciją, pasitraukimą į vakarus, išvy-kimą į JAV ir veiklą ten. Papildy-muose autoriaus vaikai rašo apie savo tėvą ir motiną. Gera, kad redaguo-jant knygos kalbos dalykus buvo steng-tasi išsaugoti to laiko kalbą ir auto-riaus savastį, gražią ir autentišką kal-bėseną, kuri, leidėjo manymu, taip pat yra tam tikras tų laikų paminklas.

Autoriaus 90-mečio minėjime, įvykusiame 1985 m. balandžio 14 d. Detroito, Michigane, Albertas Misiū-nas glaustai pristatė autoriaus biogra-fiją. Sulaukęs devynerių metų, Alfa Gilvydis, iš elementoriaus ir maldak-nygės pramokęs skaityti, 1904 m. pra-deda lankyti Kupiškio valsčiaus pra-dinę mokyklą. Po aštuonerių metų įstoja į Maskvos žemdirbystės mo-kyklą ir ją baigia 1917 m. Įsijungia į Lietuvos atstatymo darbus, kurį laiką partizanauja, o vėliau mokytojauja Panevėžio mokytojų seminarijoje. Grįžęs dirbti pagal savąją agronomo specialybę, 1936 m. išrenkamas į Pre-zidentinės Lietuvos Seimą, kuriame užima vicepirmininko pareigas iki bolševikų okupacijos. 1937 m. kaip Lietuvos sportininkų globėjas lankosi JAV. Pirmosios bolševikų okupacijos metu Alfa Gilvydis dėl aktyvios tau-tiškos veiklos atleidžiamas iš visų pa-reigų ir įspėjamas, kad yra sekamas. Vokiečių okupaciją praleidžia eida-mas apskrities agronomo pareigas.

Pasitraukęs į Vakarus, pokario metu gyveno Hanau pabėgėlių sto-vykloje Vokietijoje. Iš jos 1949 m. emigruoja į Ameriką. Pirmuosius žings-nius žengia Stockbridge, svogūnų ūkyje netoli Jacksono miesto, Michi-gano valstijoje. 1950 m. įsikuria Det-roite. Čia energingai įsijungia į Det-roito lietuvių telkinio visuomeninę veiklą, daugiausia pasireikšdamas ką

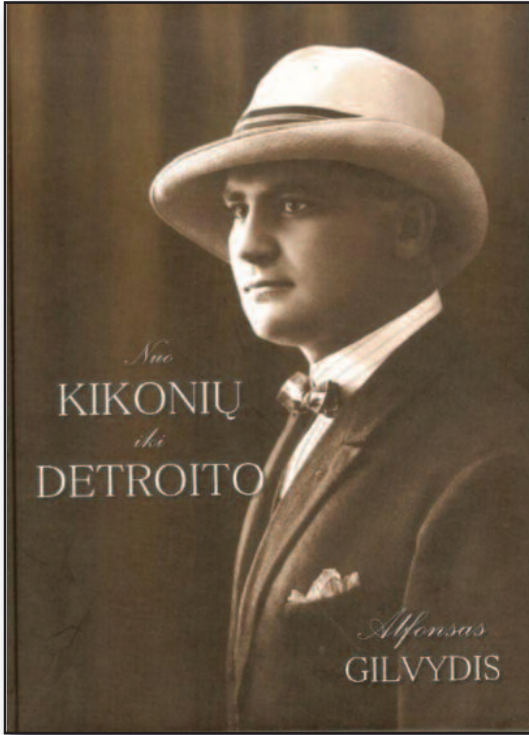
tik įsikūrusio Detroito lietuvių kul-tūros klubo ir kitų lietuvių organiza-cijų centro veikloje. Kultūros klubui pirmininkauja dvyliką metų. Išvadoje teigiama, kad jubiliasas savo ilgo gy-venimo kelyje įmynė gilias pėdas Lie-tuvos valstybiniame ir kultūriniame gyvenime. Jis buvo vienas iš pirmųjų atsikuriančios Lietuvos inteligentijos atstovų.

Man įdomiausia knygos dalis – vaikystė Kikonyse. Pirmas nejaukus, tiesiog baimingas apsilankymas baž-nyčioje, piemenavimas, būtiniai rei-kalai. Nuo vaikystės autorius buvo, jo paties žodžiais tariant, drovus, su kitais vaikais ir nepažįstamais gėdin-davosi susitikti. Didelę traumą jam teko išgyventi, nukritus nuo pečiaus ant aslos – krito beveik du metrus. Po to susitrenkimo pajuto skaudulius vi-same kūne. „Įsoriinių sužalojimų, ma-tyt, nepastebėta, į gydytoją nesikreip-ta. Tuoju pasirodė lengvai pastebima vidinė pasekmė – žado praradimas ir mikčiojimas, taip pat ir regimosios at-minties susilpnėjimas.” Toliau mik-čiojimas pavirto juntamu stabdžiu ir lankant mokyklą mikčiojimas gero-kai kliudydavo mokymosi pažangai, ypač per žodinius patikrinimus. Mik-čiojimas truko beveik 25 metus. Tik gerokai vėliau, skaitydami knygą su-žinome, kad paskui šis jaunuolis tapo dažnu, kitų mėgstamu kalbėtoju, įvai-rių politinių ir visuomeninių gru-pučių vadovu.

Knyga įdomi ir vertinga, bet artė-jant prie pabaigos, pateikiami apra-šymai vis labiau trumpėja ir artėja prie įvykių ir datų katalogavimo. Taip sumažėja autoriaus išgyvenimų apra-šymas. Pora pavyzdžių. Po karo di-džiausia lietuvių pabėgėlių stovykla susikūrė Hanau vietovėje. Vienu metu ten gyveno arti 4 000 pabėgėlių. Auto-rius tapo Hanau lietuvių stovyklos ko-miteto pirmininku. Šiai stovyklai ir autoriaus įnašui skirta vos keletas puslapių. Knygoje apie šią stovyklą taip pat įdėtas aprašymas, paimtas iš *Tremtinių žinių*, 1946 m. spalio 12 d. laidos. Reikia spėti, kad tos apžvalgos autorius yra Alfonsas Gilvydis.

Bene šykščiausiai knygoje ra-šoma apie autoriaus ir jo šeimos iš-i-kūrimą Amerikoje. Tam skirta vos po-rą puslapių ir keletas nuotraukų, nors Amerikoje Gilvydis išgyveno 38 me-tus. Be visuomeninės veiklos, ką au-torius dar veikė Amerikoje? „Įsikur-damas Detroito, dėl jau iš Lietuvos at-sivežtų kai kurių negalavimų, sun-kesnių fizinių darbų atlikti nevalio-jau, tad teko pasitenkinti lengvesniais ir mažesnio atlyginimo darbais arba kartais ir visiškai nedirbti.” Tai ir vis-kas, kas rašyta apie darbus Ameriko-je.

Taip pat labai mažai, beveik nieko nerašoma apie šeimą. Alfonsas Gilvy-dis su žmona išaugino ir išauklėjo ke-turis sūnus ir dvi dukras. Minint A. Gilvydžio vienerių metų mirties meti-nes, Ing. Andrašiūnas rašė, kad agr. A. Gilvydis buvo aktyvus spaudos ben-dradarbis, rašęs ir spausdinęsis *Vil-tyje, Ateityje, Lietuvių balse, Panevė-žio balse, Mūsų krašte, Lietuvos aide, Vaire, Ūkininko patarėjuje, Žemės ūkyje, Talkoje*. Buvo parašęs 158 studi-jinius straipsnius žemės ūkio klaus-i-mais. Pabrėžiama, kad jo straipsniai

labai prisidėjo prie ano meto kaimo žmonių švietimo ir kultūros našaus ir pažangaus ugdymo. Knygos skyre-

lyje *Bendravimas spaudoje* pa-teikiama tik 71 nuoroda, ap-imanti 1916–1936 m. laikotar-pį. Lieka neaišku, kur ir kada visi kiti straipsniai buvo at-spausdinti.

Tačiau reikia tik džiaug-tis, kad autorius pasistengė savo gyvenimo apybraižas su-rašyti, o 25-tųjų jo mirties me-tinių proga jo sūnus Jaunutis tuos gyvenimo užrašus surin-ko, papildė ir išleido aptaria-mą knygą. Tai tikrai graži pa-skata dar esantiems tarp gy-vųjų, bet jau daug patirties ir išgyvenimų sukaupusiems kultūrininkams, visuomeni-ninkams ir visiems kitiems nepatingėti ir nesikuklinti, o imti ir bent glaustai aprašyti savo gyvenimą. Dauguma mū-sų turime šeimas, draugus, bi-čiulius, kuriems tikrai būtų įdomu ką nors daugiau apie mūsų gyvenimą sužinoti, iš to ko nors pasimokyti, kartu pasidžiaug-ti ar paliūdėti. □

Drąsos mokykla šiandienos krikščionims – knyga „Tikėjimas ir laisvė”

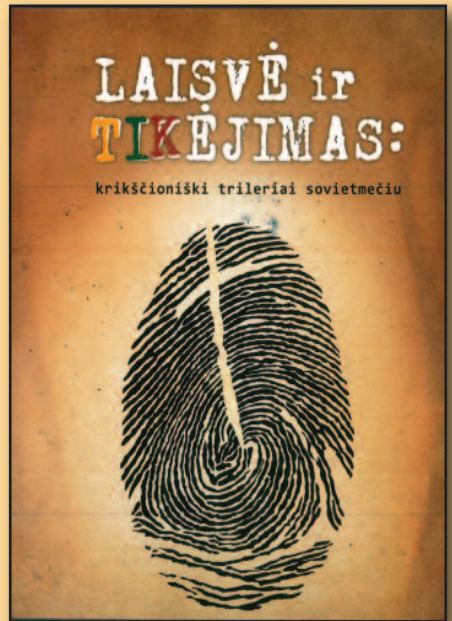
Knygoje atrasite dešimt kvapą gniaužiančių pasakojimų apie tai, ko-kiomis spalvomis pražysta gyvenimas, kai išdrįstame tarti Viešpa-čiui „taip”. Kūrėjas yra pats genialiausias dramaturgas, ir labai dažnai tenka tik aikčioti iš nuostabos, žvelgiant į tai, ką jis susvajoja kiek-vienam iš mūsų.

Visus pasakojimus, kurie įausti į bendrą knygos melodiją, jungia keli dalykai: ta pati epocha – sovietmetis, artimo meilės kvapas bei ištikimybė Dievui ir Tėvynei. Kartu tai liudijimas, koks sodrus ir įvairus yra kasdie-nis Kristaus sekimas, kuris toli gražu nėra bėgimas nuo gyve-nimo, bet veikiau yrimasis į jo tirštumą.

Įvairių kartų, tempera-mentų, skirtingais talentais ap-dovanotos šios knygos herojės (*Felicija Nijolė Sadūnaitė, Ge-rarda Šuliauskaitė, Jadvyga Bieliauskienė, Regina Teresiūtė, Bernadeta Mališkaitė, Birutė Briliūtė, Laimutė Truskauskai-tė, Stasė Striuogaitienė, Aldona Raižytė, Gema Stanelytė*) spren-dė tą pačią dilemą: kaip išlikti laisvu, oriu žmogumi įvairių demonų apsėstoje melo imperi-joje? Šios imperijos tarsi neliko, bet mūsų priešas – nuodėmės pažeista prigimtis – atkakliai parūpina naujų išbandymų, naujų, ne mažiau pavojingų ver-gysčių grandinių. Kiekvienas žmogus per visą žmonijos istoriją yra kvie-čiamas pats įsitikinti, kad tik tiesa išlaisvina, tik atverdami širdį kito skausmui, mes auginame save, tik priimdami tarnystės ir pasiaukojimo kry-žių, mes išsaugome tikrąją gyvybę. Tad ir šioje knygoje pateikti pasakojimai – tai ne tik laisvės kovų ir jų dalyvių priminimas, tai raginimas man ir tau kovoti savo laisvės kovas, išdrįsti sekti Jėzų Kristų čia ir dabar, rizikuojant būti nukryžiuotam kartu su savo Keliu, Tiesa ir Gyvenimu.

Tai ne tik pagarbos ženklas žmonėms, itin sudėtingomis sąlygomis iš-saugojusiems meilės druską ir tikėjimo šviesą, tačiau kartu liudijimas, kad Viešpats beldžiasi į kiekvieno iš mūsų gyvenimą, ragindamas nebijoti ir atverti širdį, surizikuoti eiti laisvės ir tikėjimo keliu, net tada, kai visi didžiuojasi einantys blizgiais šunkeliais.

Ši knyga nepretenduoja būti istorijos vadovėliu, tačiau gali suteikti daug svarbios medžiagos taip pat ir istorikams. Tiesa, jos svarbiausias tikslas – kas kartą priminti, kad Jėzus Kristus yra Kelias, Tiesa ir Gyveni-mas, kiekvienas, kas surizikuoja eiti šiuo Keliu, įauga į Gyvenimą, džiaug-iasi laisve ir tampa neįveikiamas jokių pasaulio galybių. □

„Sietynas“ – pasaulio lietuvių archyvų žinynas

Giedrė Milerytė

Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos institutas vykdo keletą veiklų: archyvinę (lietuvių diasporos archyvų kaupimas, tvarkymas, saugojimas, skaitytojų aptarnavimas), mokslinę (kaupiamos medžiagos panaudojimas bei tyrimas, tyrimų rezultatų skelbimas), leidybinę (leidžiamas žurnalas „Oikos“: lietuvių migracijos ir diasporos studijos; tęstinė knygų serija „Egzodo archyvas“, įvairios knygos) ir šviečiamąją (mokslinių konferencijų, seminarų, parodų, skirtų lietuvių diasporos istorijai, organizavimas). Ilgainiui, kaupiant archyvus ir suteikiant visiems besidomintiems galimybę jais naudotis, vis dažniau tenka išgirsti klausimą: o kur yra vieno ar kito asmens, vienos ar kitos organizacijos archyvai? Norėdamas rasti atsakymus, VDU Lietuvių išeivijos institutas nutarė įgyvendinti projektą, kurio metu būtų surinkta informacija apie Lietuvoje saugomą lietuvių išeivijos archyvinį palikimą. Taip gimė mintis sukurti Lietuvoje esančių archyvų duomenų bazę „Sietynas“.

2010 metais pradėto įgyvendinti Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto (pagal programą „Valstybė ir tauta: paveldas ir tapatumas“) „Lietuvių egzodo paveldo likimai“ tikslas buvo atpažinti, rinkti ir sisteminti duomenis apie lietuvių išeivijos archyvinį palikimą Lietuvoje ir surinktos informacijos pagrindu sukurti egzodo paveldo duomenų bazę. Projektui vadovavo doc. dr. Dalia Kuizininė, projekto vykdytojų grupę sudarė Milda Danytė, Giedrius Janauskas, Asta Petraitytė-Briedienė ir Giedrė Milerytė. Per dvejus su puse metų buvo įvykdyta labai daug veiklų. Pirmiausia buvo sudaryti Lietuvoje esančių institucijų, kurios galėtų kaupti, saugoti bei sisteminti lietuvių egzodo paveldą, sąrašai. Pagal juos visoms institucijoms buvo pakartotinai siunčiami laiški su vykdomo projekto pristatymu ir prašymu bendradarbiauti. Ilgainiui pasirašytos tarpinstitucinės bendradarbiavimo sutartys. Kai kuriais atvejais, kai institucijos neturėjo žmogiškųjų išteklių, tačiau suvokė didžiulę projekto svarbą, patys vykdytojai vyko aprašinėti archyvinių fondų ar kolekcijų.

Dalyvauti projekte buvo pakviesti 159 muziejai, 64 bibliotekos, 14 archyvų ir 12 universitetų bei mokslo institutų. Ne visos institucijos iš šio sąrašo sutiko arba galėjo projekte dalyvauti. 127 bibliotekos ir muziejai atsakė, jog tokio pobūdžio medžiagos neturi, 4 institucijos oficialiai atsisakė bendradarbiauti, 65 pateikė visus arba dalį duomenų. Šiuo metu projekte dalyvauja A. ir P. Galaunių namai-muziejus, Akmenės krašto muziejus, Alytaus kraštotyros muziejus, Anykščių rajono savivaldybės L. ir S. Didžiulių viešoji biblioteka, A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus, Biržų krašto muziejus „Sėla“, Druskininkų miesto muziejus, Joniškio istorijos ir kultūros muziejus, Kauno technologijos universiteto biblioteka, Kauno technologijos universiteto muziejus, Kėdainių rajono savivaldybės M. Daukšos viešoji biblioteka, Kelmės krašto muziejus, Klaipėdos S. Šimkaus kon-

XIX a. sukilimų dokumentai Kauno apskrities archyve

Moterų visuomeninė ir kultūrinė veikla tarpukario Lietuvoje. Nuotraukos iš virtualių Lietuvos kultūros ir meno archyvo parodų

servatorija, Kražių M. K. Sarbievijaus kultūros centras, Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešoji biblioteka, Klaipėdos universiteto bibliotekos Retų spaudinių, kolekcijų ir rankraščių skyrius, Kybartų K. Donelaičio gimnazija, Lietuvos aklųjų biblioteka, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Lietuvos jūrų muziejus, Lietuvos kūno kultūros akademijos biblioteka, Lietuvos liaudies buities muziejus, Lietuvos literatūros ir meno archyvas, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, Retų knygų ir rankraščių skyrius, Lietuvos valstybės naujasis archyvas, Lietuvos švietimo istorijos muziejus, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Lietuvos ypatingasis archyvas, Maironio lietuvių literatūros muziejus, Marijampolės P. Kriaučiūno viešoji biblioteka, M. ir J. Šlapelių namai-muziejus, Mažeikių muziejus, Mažosios Lietuvos archyvas, Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Pakruojo rajono savivaldybės J. Paukštelio viešoji biblioteka, Pasvalio M. Katiliškio viešoji biblioteka, Plungės rajono savivaldybės viešoji biblioteka, P. Stulgos lietuvių tautinės muzikos instrumentų muziejus, Profesoriaus A. Hrebnickio memorialinis muziejus, Raseinių krašto istorijos muziejus, Raseinių rajono savivaldybės viešoji biblioteka, Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus, Rokiškio krašto muziejus, Rokiškio rajono savivaldybės J. Keliuočio viešoji biblioteka, S. ir S. Lozoraičių muziejus, Šiaulių „Aušros“ muziejus, Šiaulių uni-

versiteto bibliotekos aušrininko dr. J. Šliūpo archyvas, Šilutės muziejus, Šilutės rajono savivaldybės F. Bajoraičio viešoji biblioteka, Skuodo muziejus, Skuodo savivaldybės viešoji biblioteka, Švenčionių rajono Nalšios muziejaus Reškutėnų filialas, Tauragės rajono savivaldybės viešoji biblioteka, Telšių rajono savivaldybės K. Praniauskaitės viešoji biblioteka, Utenos kraštotyros muziejus, V. ir B. Sruogų muziejus, Vilkaviškio krašto muziejus, Vilniaus Gedimino technikos universiteto biblioteka, Vilniaus universiteto bibliotekos Mokslo ir kultūros paveldo centro Rankraščių skyrius, VšĮ A. Mončio namai-muziejus, Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos institutas, Zarasų savivaldybės viešoji biblioteka ir Žemaičių vyskupystės muziejus.

Gauti duomenys leidžia sužinoti, jog didžiausi archyvinės medžiagos masyvai saugomi didžiuosiuose Lietuvos miestuose: Vilniuje – 10, Kaune – 13. Tačiau apskritai archyvų geografija labai plati. Jei Akmenėje, Alytuje, Anykščiuose, Biržuose, Druskininkuose, Elektrėnuose, Ignalinoje, Kėdainiuose, Kybartuose, Kelmėje, Kražiuose, Kretingoje, Pakruojuje, Palangoje, Panevėžyje, Pasvalyje, Plungėje, Raseiniuose, Rietave, Rumšiškėse, Švenčionyse, Tauragėje, Telšiuose, Utenoje, Varniuose, Vilkaviškyje, Vilkiroje ir Zarasuose yra po vieną instituciją, kuri saugo archyvus, tai Marijampolėje, Rokiškyje, Skuode, Šiauliuose ir Šilutėje tokių institucijų net dvi, o Klaipėdoje – 3. Šie duomenys labai iškalbingai liudija, jog nemaža dalis išeivijoje gyvenusių asmenų savo palikimą atidavė vadinamiesiems „tėviškių“ muziejams ar bibliotekoms.

Be to, dvejus metus buvo renkama informacija apie archyvinį paveldą, buvo surengtos net dvi konferencijos, kuriose mokslininkai iš įvairių institucijų diskutavo apie egzodo paveldo sampratą, duomenų bazės kaupimo metodologiją, tyrė informacijos saugojimo ir tyrinėjimo problemas. Labai reikšminga, kad kaip tik tuo pat metu, kai buvo vykdomas projektas, Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenė (PLB) pradėjo rengti Užsienio lietuvių archyvų tvarkymo ir panaudojimo veiksmų planą 2011–2019 m. Pagal jį PLB ėmėsi telkti duomenis apie egzilio paveldą visame pasaulyje. VDU Lietuvių išeivijos institutas taip pat įsitraukė į šias veiklas ir tapo atstovaujanti institucija informacijos rinkimui apie Lietuvoje saugomus archyvus.

Šiuo metu į duomenų bazę „Sietynas“ jau yra suvesta informacija apie kiek daugiau nei 200 archyvinių fondų. Suvedimo darbai nuolat vykdomi. Tikimės, jog tai padės ne tik mokslininkams, bet ir visiems besidomintiems pasaulio lietuvių archyvinio palikimu. Kviečiame naudotis „Sietynu“: <http://iseivija.weblancet.com>. □

Ateitininkai. Idealizmas ir ryžtas.

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

Nuo „Kelionės miražų“ iki „... už visų galaktikų“

Ištrauka iš spaudai rengiamos esė, pokalbių, laiškų knygos

Leonas Peleckis-Kaktavičius

APIE JAUNYSTĖS PAŽİSTAMĄ, NETAPUSĮ LITERATŪROS ŽMOGUMI

Po užsitęsusio literatūrinio vakaro Šiaulių filharmonijos salėje Bern. Brazdžionis su poniam Aldona atsikėlė gana anksti. Buvo įspėjęs, kad viešės tik iki vidurdienio – atvyks parsivežti biržiečiai. Laukia keli susitikimai Biržuose, Pasvalyje.

„Varpų“ vakaru, skirtu 90-mečio jubiliejui, poetas liko patenkintas. Jį pratęsėme „Juodojo katino“ kavinėje, kur Bern. Brazdžionis, nors ir pavargęs, vėl šmaikštavo, pasakojo, prisiminė, buvo, kaip visada, vakaro siela.

Po pusryčių svečiui parodau labai netikėtų dalykų – jo paties 1928–1929 metais rašytus laiškus, kuriuos buvau gavęs iš šiauliškio Leono Skačkausko. Tiems devyniems laiškam ir trims atvir-laiškiams buvo lemta pabuvoti net Sibire: kai jų gavėjas 1951 metais buvo areštuotas, sugebėjo brangiąją korespondenciją ne tik pasiimti su savimi, bet ir išsaugoti bei parsivežti atgal į Lietuvą.

L. Skačkauskas išsaugojo ir Bern. Brazdžionio jam dovanotą paskutinės klasės gimnazisto nuotrauką. Poetas sakė, kad tokios jis nebeturįs. Kitoje nuotraukos pusėje užrašyta: *Brangiam Collegai Leonui Bern. Brazdžionis Vytė Nemunėlis. 1929*

Susirašinėjimas prasidėjo, kai porą metų vyresnis literatūrai neabejingas jaunuolis, iš „Žvaigždutės“ gavęs Vytės Nemunėlio adresą, parašė į Biržų gimnaziją. Bandė rašinėti ir pats L. Skačkauskas. Žinoma, vienintelė tos korespondencijos tema – literatūra. Dvidešimtmetis gimnazistas Bern. Brazdžionis ragina savo neakivaizdinį pažįstamą nesnausti – rašyti, dalyvauti, su bendraminčiais telktis į būrelius, spausdintis, gal net išleisti savo kūrybą. O išleidęs knygelę, paprašė parašyti recenziją.

Tuo metu L. Skačkauskas tarnavo kariuomenėje Kaune. Pirmą kartą susitiko Bern. Brazdžioniiui pradėjus studijuoti Vytauto Didžiojo universitete. Netrukus po to beužsimezganti draugystė nutrūko. Tiesa, dar keletą kartų Bern. Brazdžionis jį aplankė kareivinėse, atnešė ir savo eilių rinkinėlį, tačiau greitai poetui Kaune atsirado įdomesnių pašnekovų ir bendraminčių.

Kaip L. Skačkauskas prisipažino šių eilučių autoriui, matydamas, kad jo gabumai ir žinios apie literatūrą labai menki, palyginus su Bern. Brazdžioniu, nebesiveržė į artimesnes draugystes. Tačiau visam gyvenimui liko poeto gerbėju.

„Aš jį prisimenu tik jauną. Ir dabar regiu jo veidą, kai paskutinį sykį matėmės kareivinėse Žaliakalnyje“, – pasakojo L. Skačkauskas, su kuriuo buvome susitikę keletą dienų prieš atvykstant į Šiaulius Bern. Brazdžioniiui.

Bern. Brazdžionis susidomėjęs pervertė savo laiškus, rašytus beveik prieš 70 metų. Apgailestavo, kad nebespės šiandien aplankyti buvusio jaunystės metų pažįstamo.

Sujaudino poetą tie laišškai. Jie taip ir pasirašyti – Vytė Nemunėlis. Tačiau ne viename jų priminama: šito niekas neturi žinoti. Nė žodžio apie tą Vytės ir Bernardo dualizmą!

Tų laiškų dėka mintimis sugrįžęs į jaunas dienas, Bern. Brazdžionis papasakojo, kad pirmasis eilėraštis 1924 m. balandyje išspausdintas jaunimui skirtame laikraštyje „Pavasaris“, tuomet mokėsi trečioje gimnazijos klasėje. Tas pats eilėraštis – „Kelionės miražai“ – tų pat metų gruodyje pasirodė „Trimite“. Septyniolikmetis autorius tąsyk buvo pasirašęs tikruoju vardu ir pavarde. Po metų „Krivulėje“ skelbti eilėraščiai pasirašyti jau slapyvardžiu *Jaunasis Vaidevutis*. „Slapta ir tolima buitįs / Į mano rytdienos praskleistą lapą užsirašė“, – jaunojo poeto eilėse akivaizdus ir vėliau Bern. Brazdžioniiui didelę įtaką dariusio Vinco Mykoliaičio-Putino šešėlis. O 1926 metais išleido pirmąją, vos 16 puslapių knygelę „Baltosios dienos“ (drauge su Kaziu Aukštikalniu). Dar po poros metų atskiru leidiniu išspausdino poemėlę „Verkiantis vergas“. Tais

pat metais dalyvavo ir jaunųjų poetų antologijoje „Pirmas dešimtmetis“.

Jaunesniųjų klasių gimnazistai Biržuose mokėsi Š. Kaco namuose (jie neišliko, dabar čia skveras Vytauto ir Kęstučio gatvių sankirtoje), o vyresniųjų klasių gimnazistai – kitoje gatvės pusėje, Jansonų namuose. Dabar čia įsikūręs Biržų paštas.

Biržai būsimajam klasikui visada buvo brangūs, nes, be kita ko, padėjo priartėti prie istorijos pėdsakų. Ypač jį veikė Biržų pilies aplinka. Poetas prisipažino anuomet stebėjęsis, kodėl dar neatsirado rašytojų, kurie ją įamžintų savo kūriniuose, panašiai kaip Antanas Baranauskas Anykščius, o Vincas Krėvė – Dzūkiją. Kas be ko, rašytojais, kilusiais iš Biržų krašto, domėjosi labiau nei kitais: Stanislovu Dagiliu, Julium Janoniu, Kaziu Binkiu. Ypač K. Binkiu, kurio redaguota antologija „Vainikai“ (1921) tapo svarbiu akstinu imantis plunksnos.

Biržai Bern. Brazdžioniiui daug kuo svarbūs. Šalia simbolizmo, puoselėto jo išskirtinio apologeto Putino, apraiškų pradeda ryškėti ateityje labai svarbi biblijinė ir liturginė temos, jaunas poetas prakalba apie tautinę misiją. Ypač svarbi pažintis su Europos literatūros moderniosiomis srovėmis ir autoriais. Didžiausio dėmesio nusipelnė Rilkės ir Georgės poezija. Bern. Brazdžioniiui atrodė, jog tie du kūrėjai yra naujosios poezijos stulpai. Gimnazistas užsisakė jų knygas. Nors menkai mokėjo vokiškai, „įveikė“. Įdomu, kad ir pusei amžiaus praėjus, juos tebelaikė *didžiaisiais*.

O tikriausias tų laikų Bern. Brazdžionis – savo laiškuose bičiuliui, kuris, beje, netapo literatūros žmogumi. Juose – jauno žmogaus užmojai, siekiai, prasiskleidžiantis talentas. Biržuose užrašytos priešpaskutinės ir paskutinės klasės gimnazisto mintys neabejotinai vertos dėmesio. Labai jau įspūdingi juose jauno žmogaus užmojai, siekiai, ryškus talentas. Skaitai, skaitai ir kartais nepatiki – atsiverti laiško pradžia, pasitikrini, ar tikrai tai gimnazisto ranka užrašyta.

„Pasėlęs noras ima ką nors padaryti pagaliau gi! Iš tikrųjų mes per daug snaudžiame. Sakau *mes* dėl to, kad imu bendrai visus dešiniuosius kūrėjus, – rašo Bern. Brazdžionis* 1928 m. balandžio 14 d. savo neakivaizdiniam bičiuliui L. Skačkauskui. Man ant jų nežmoniškai pikta, o iš antros pusės – gaila. Kur tu matęs šitoksai apsilėidimas! Tiesiog negalima įsivaizduoti! Šitoks apleidimas jauniosios literatūros vagų. Žiūrėk kad ir į šitokią daiktą. Štai šimet – kas iš mūsų pusės pasirodė? (...) Būdavo: 1. *Už motinos meilę*, 2. *Broliauk, nevirkdink seselės* ir Brazdžionio *Verkiantis vergas*. Ir tiek. Bet tragedija dar ne visa. (...) Kas matė bent vienam laikrašty tų knygelių bent mažiausią recenziją? (...) Tuščia. Ar neapsilėidimas? Vėl: – sakytumėm, kad, girdi, niekaniečiai ten tėra, neverta peckeliotis. Gera, bro-lau. Tegul bus ir niekaniečiai, bet juk tai *mūsų*, o kas savo prekę peikia, tą iš turgaus varo. (...) Nebegina mūsų Jakštas, Liudas Gira-Radzikauskas, – tegul sau. Tegu jie savęs žiūri. Ir ten jiems yra darbo.“

Po nedidelio atokvėpio 21 metų gimnazistas, poezijos debiutantas pasiūlo „pasukti binoklį kairėn“: „Rodos, kad jie kaip rupūžiūkščiai tarp savęs nesutinka, piaunasi, olbijasi. O žiūrėk, kad tik užrėks iš visų pakampių – vienas taktas ir gana. Nors pašėlk, vienas taktas. Ir sutark tu man taip. O kas anų jau šimet padaryta. Na: – L. Skabeikos – *Po juodo angelo sparnais*, Tilvyčio – *Išpardavimas dūšios*, na, galima dar priskirti ir A. Miškinio – *Balta paukš-tė*. Ir dar viena kolekcija, tai – almanachas „Audra“

Bern. Brazdžionis skaito savo eiles per „Laisvės varpą“ radijo programą.

Iš „Draugo archyvo“, Kazio Daugėlos nuotr.

su A. Venclova, K. Boruta ir Vyt. Montvila (ir latviais). Ir kur tik pažiūrėsi – vis jiems sekasi. Štai Boruta – per Kalėdas išleido knygelę „Kryžių Lietuva“, per du mėnesius nė dvasios neliko, nė šnipš – išgaudė. O tai pas mus rečiausias atsitikimas. Tuo tarpu, kai Mikuckis ar kiti amžiams vitrinose palieka. (...) Dabar vėl girdėt – tuoj išeis į švietą naujas almanachas „Žalia vėtra“. Kas gi ten? Tik vienas kitas „kitas“ – ir vėl tie Boruta, Venclova, Šimkus-Nėlis (...). O kas pas mus, ar bent *žada* kas išeiti. Matyt, kad neee... Jie taip pat supranta ir dar dvi knygų platinimo galybes, būtent – reklama ir kritika, recenzavimas arba tiesiog skaitytojo užinteresavimas. (...) Tik pažiūrėkim, kaip toji knygos kritika pas juos eina. Ar panašiai kaip pas mus? Ė, toli gražu ne. Jie velniai žino ką ten blevyzgoja „Kultūroje“. Vėl žiūrėk ką ten išranda „Audroje“, vėl ką „Moksl. Varpuos“. Iš tikrųjų žmogus matai, kad dirba darbą rimtai ir apgalvotai. (...) Nemanyk, Drauge, kad aš čia pradėsiu simpatizuoti jų ideologijai. Ė, ne! Su tai prasti dalykai. Bet aš žiūriu patį darbą. Darbą dirbti tai, sakau, moka jie gerai. Vertėtų ir mums gerokai pasimokyti. (...) Kaip 1926 m. *Židiny* Jakštas vienoj vietoj kalba: „Katalikai poetai turėtų parinkti gražiausių savo poetiškų kūrinių, o katalikai leidėjai – juos dailiai išleisti“. Toliau: „Mūsų ateitininkams čia atsидaro plati dirva. Pasiryžę „viską atnaujinti Kristuje“, teneužmiršta atnaujinti ir poezijos. (...) Kūriniai, išmėtyti po laikraščius, užsimiršta ir dingsta. Reikėtų tat, kad kas gražesnius dalykus krūvon surinktų ir... paleistų atskiromis knygelėmis. Tuo būdu kilni, daili ir tikra poezija galėtų pasklisti po visą Lietuvą. ji sužadintų ir ne vieną naują katalikiškąjį talentą, paskatindama jį ieškoti naujų poezijos dirvų.“

Bern. Brazdžionis tvirtina manąs, kad jiems nieko kito ir nebelieka, kaip „nieko nelaukiant susipurtinti“. Mini „Saulėtekio Rasas“, lyg ir prističiusias raštų: „Mūsų gimnazijon atsiuntė 30 egz., tai kaip medų išgaudė. (...) Taip visi kažko ištroškę, kažko laukia, išsižioję laukia!“

Jaunasis Bern. Brazdžionis pasisako, jog „vieno rato sudarymas“ jo galvoje glūdi jau nuo seniai. Apie tai ne sykį užsiminė susirašinėdamas su A. Dičpetriu. Bern. Brazdžionis supranta, kad bendraminčiai išsibarstę po visą Lietuvą ir kad „susibėgimui“ nebus nieko geresnio, kaip Dainų diena Kaune. „Bet ir iki to laiko negalima tylėt ir snaust. Reikia galvot. (...) Kad sudarytumėm, kaip ir toji „Žalia Vėtra“, kokį vienetą. Po pirmai – almanachą kokį išpyškintumėm; jei vieniems nesisektų, galėtumėm pasvirti kiek ir į tokius Jakštus ir kt.“

Tęsinys kitame numeryje

Kultūros kronika

2013 03 06 – 2013 03 29 Vilniuje, Pamėnkalnio galerijoje, vyksta Andriaus Kviliūno paroda „Tylioji istorija“. Instalacija, kurią sudaro vaizdo įrašai ir fotografijos, yra savotiška aliuzija į šiądieninę tautosaką. Instalacijos vaizdo įrašuose – Panevėžio Šv. Juozapo globos namų gyventojų gyvenimo istorijos, kupinos kasdienių ir neįtikėtinų nutikimų, laimės ir skausmo patirčių, erdvės tarp gyvenimo ir mirties tyrinėjimo. Panevėžio globos namuose gyvena 75 pagyvenę asmenys, turintys fizinę negalią ar nepajėgiantys gyventi vieni, dauguma jų – panevėžiečiai.

2013 02 21 – 2013 03 20 Vilniuje, Beatričės Grincevičiūtės memorialiniame bute-muziejuje „Beatričės namai“ vyksta Viktorijos Rekašiūtės paroda „Femme fatale“. Parodoje eksponuojami jaunos fotografės darbai, kuriuose atskleidžiamas literatūrinis ir meninis „femme fatale“ archetipas: labai gražios, tobulos, o neretai – ir pragaištingos vyrams. Tai moterų portretai, kuriems pažinti prireiks laiko ir supratimo.

2013 02 09 – 2013 03 17 Vilniuje ŠMC kino salė pradėjo pirmąjį šių metų kino sezoną. Šiemet ŠMC kino salė pristatys penkis kino sezonus: vasario–kovo, balandžio–gegužės, birželio–rugpjūčio, rugsėjo–spalio ir lapkričio–gruodžio. ŠMC kino programa daugiausia laiko skirs naujos kino raiškos paieškoms ir autorių iš skirtingų kontinentų pristatymui, sieks turiningo dialogo tarp šiuolaikinio meno kūrėjų bei kino autorių kūrybos. Taip pat ŠMC daug dėmesio skirs menininkų filmams, kurie iki šiol Lietuvoje turėjo ribotas rodymo didžiajame ekrane galimybes.

2013 03 10 Trakų rajone, Užutrakio dvare skambėjo muzikinė programa „Moterų portretai“. Šią programą parengė senosios muzikos ansamblio „Concertino delle donne“ solistės – gerai Lietuvoje žinomos profesionalios atlikėjos. Moteriškumui paskirtame kamerinės muzikos koncerte skambėjo vokaliniai ir instrumentiniai kūriniai, lydimi trumpų pasakojimų ir atskleiddami ryškiausius moterų archetipus – motinos, deivės, mylimosios, šventosios, viliokės, laukinės, kovotojos ir kt. Spalvinga moterų paveikslų galerija turtinga įvairiais balso, smuiko, fleitos, klavesino, fortepijono ir violončelės tembrų deriniais.

2013 03 10 Vilniuje, Lietuvos Nacionaliniame dramos teatre vyko spektaklis „Murkšlinas ir Turkšlinas“. Tai spektaklis pagal šiuolaikinio švedų rašytojo Ulfo Starko kūrinį, režisierius – Evaldas Jaras. Savita šio spektaklio scenografija – režisierius suprato, kad įprastinė scena šiam spektakliui netinka, ir sukūrė savotišką „kambario teatrą“. Čia tikra yra viskas – ir baldai, ir rakandai, ir indai, ir pinigai, netgi arbata ir maistas. Du keistuoliai draugai Murkšlinas ir Turkšlinas, ieškodami tėčio, patiria įvairiausių potyrių ir nuotykių. Tai šviesi, nostalgiją vaikystei, jos atradimams, rūpesčiams ir džiaugsmams kelianti istorija, kuri veikiausiai patiks ne tik vaikams, bet ir vaikystę pánūdusiems prisiminti tėveliams.

2013 03 02 Vilniuje, Menų spaustuvėje, vyko spektaklis – dovana visai šeimai „Apie meilę, karą ir kiškio kopūstus“ (režisierius – Aidas Giniotis). Spektaklis sukurtas pagal nuostabiąsias latvių rašytojos Anos Saksės „Pasakas apie gėles“. Jos, pasakodamos įvairių gėlių atsiradimo istorijas, kalba labai svarbiomis ir įdomiomis temomis, tokiomis kaip meilė, ištikimybė, pagarba, praradimas. Vaikams drąsiai siūloma žvelgti į gilius, filosofinius dalykus, juolab kad vaikai šitai sugeba, tik gal kitokių kampu, nei suaugusieji. Prie šių sudėtingų temų prieinama labai žaismingai, skatinant fantazuoti, pasitelkus vaikams gerai pažįstamą žanrą – pasaką.

Žemaičių krikšto jubiliejaus iškilmės Vatikane

ANTANAS BALAŠAITIS

Lietuvos karalaičio šventojo Kazimiero šventės išvakarėse kovo 3 d. Vatikane Šv. Petro bazilikoje buvo paminėtas Žemaičių krikšto 600 metų jubiliejus. Iškilmingas šv. Mišias koncelebravo į naujo popiežiaus rinkimo konklavos pasitarimus atvykęs kardinolas Audrys Juozas Bačkis. Jis prisiminė, kad prieš 25 metus šioje bazilikoje buvo išventintas į vyskopus. Dabar, švenčiamo jubiliejaus proga, priminė kardinolas, tai antras kartas istorijoje, kai šioje garbingoje svarbiausioje katalikų šventovėje šv. Mišios skamba lietuvių kalba. Tuo žemaičiams parodyta didžiulė pagarba. Pirmą kartą lietuviškos Mišios čia buvo aukojamos 1987 m. Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejaus proga. Tada Mišioms vadovavo popiežius Jonas Paulius II su Telšių vyskupu Antanu Vaičiumi.

Buvo planuota, kad ir Žemaičių krikšto jubiliejines Mišias aukos popiežius Benediktas XVI. Jam atsistatydinus, iškilmės nebuvo atidėtos. Dabar Mišias aukojęs kardinolas Audrys Juozas Bačkis su Telšių vyskupu Jonu Boruta ir vyskupu augziliaru Linu Vodopjanovu, OFM laimino atvykusius žemaičių piligrimus. Be jų, Mišiose dalyvavo dar 33 kunigai iš daugelio Žemaitijos parapijų ir Romoje studijuojantys lietuviai dvasininkai. Jubiliejų pagerbė ir Lietuvos Respublikos ambasadorė prie Šv. Sosto Irena Vaišvilaitė. Į jubiliejaus iškilmes atvyko per 600 piligrimų iš daugelio Žemaitijos rajonų. Prieš Mišias maldininkus pasveikino Jo Šventenybės Generalinis vikaras Vatikano valstybei kardinolas Angelo Comastri, kuris yra ir Šv. Petro bazilikos vyriausias kunigas: „Tebus palaiminta Lietuva, kuri tiek daug metų rodo savo ištikimybės Bažnyčiai ženklą.“

Po pusantros valandos trukusių Mišių išeinantiesiems piligrimams buvo išdalinti kardinolo A. J. Bačkio dovanoti paveikslėliai su popiežiaus Jono Pauliaus II atvaizdu ir malda į jį: „Palaimintasis Jonai Pauliaus II, tenusileidžia ant mūsų visų Dievo palaiminimas pro Dangaus langą, kuriame Tave regime šalia Marijos [...] Melskis už visą pasaulį, kuris tebėra paženklintas įtampos, karų ir neteisybės. Tu priešinai karui, kviesdamas į dialogą ir sėdamas meilę: melskis už mus, kad ir mes būtume nepavargstantys taikos sėėjai [...]“. Po pamaldų piligrimai nusileido į Bazilikos požemius, kur palaidoti popiežiai ir šv. Petras. Iki kovo 7 dienos piligrimai numato aplankyti ir kitas žymiausias Romos šventoves bei architektūros, istorijos paminklus.